BEDENCKINGEN

Over

Het Droogh maken

Van de Haerlemmer ende Leydse Meer

Door

CLAES ARENTSEN COLEVELDT,

Publiq Lantmeter tot Leiden,

Tegen

t'HAARLEMMER MEER-BOEK

van

JAN ADRIAANSEN LEEGHWATER.

Nu op nieuw herdruckt na de Copye,

Te LEYDEN,

By JOHANNES VAN ABKOUDE,

MDCCXXVII.

BEMINDE
LESER.

ALso mijn kortelingh een Boeck ter handen gekomen is, genaemt *Haerlemmer-Meer Boeck*, gemaekt door *Jan Adriaensen Leegh-water*, sijn derden druck Also hy vastelyck sustineert, in sijn twintichste ende twee en negentiste Artijckel dat niemandt teghen 't Bedijcken van de *Haerlemmer-Meer* yets soude konnen hebben, ofte eenige schade daer door konnen lijden, so heb ick als een Liefhebber van 't gemeene beste, door Practique uytghecopieert, *Eenighe Bedenckinghen* ghecomponeert door eenen *Coleveldt*; tracterende op het uyt ende droogh maken van de *Haerlemmer* ende *Leytsche-Meer*, ende hebbende in 't selve naer mijn goetduncken, noch eenige poincten byghevoecht, verhopende dat den Au-

theur het niet qualick nemen en ſal, nog ook de E. Heeren Dijckgrave ende Hooghe Heem-Raden van *Rynlant*, mitſgaders, de Heeren Burgemeeſteren ende Regeerders der Steden *Amſterdam*, *Haerlem*, *Leyden*, ende *Woerden*, op dat yder mogte eerſt over dencken, dat aen het voornoemde werckſtuck veel ghelegen is, ende wel rijpelick behoorden overwogen te werden, al eermen het Bedijcken by der hant nam, want naderhant het niet wel te repareren en ſoude ſijn, ghelijck 'tſelfde duydelick en klaerlijck by den Autheur aengeweſen wert, verhoopende dat alle Liefhebbers 't ſelve aengenaem ſijn ſal, vaert wel. Anno 1642.

N. V. Haegh.

BEDENC-

BEDENCKINGEN

Over

't Droogh maeken vande Groote Meer vervat in CLXXII. Articulen.

Ten eersten /

MET wat swaricheydt ende perijckelen vermerckt is het opstoppen van Wateren / ende het veranderen vande Natuerlicke uytlossinge der Rivieren / Leert ons duydelijck Cornelius Tacitus, in het eerste Boeck van de jaerlijcxse geschiedenissen der Romeynen.

I I.

Op dese tijt (segt hy) is den Raet voor gebracht van twee Raets-Heeren / met namen Arruntius ende Ateius, ofte het niet oorbaerlijck soude wesen om voortaen voor te komen / het overloopen van den Tiber, te stoppen die Rivieren ende Wateringen / de welcke in den Tiber uytloopen / hier op is goet gevonden te hooren de advijsen van de naest gelegen vlecken ende steden / Die van Florencen versochten demoedelijck / dat de Rivier Clanis sijnen gewoonlijcken loop niet benomen / nochte met de Rivier Arno vermenght soude werden / door dien dat andersins haer groote schade soude overkomen / de inwoonderen van Iteranna, hebben diergelijcke swaricheden ingebraght / seggende dat hare lansdouwe / sijnde de vruchtbaerste van geheel Italien onder Water soude loopen indien de Riviere Nare, niet mochten gelijck tot noch toe geschiet was / haer uytloosinge hebben inden Tiber, ende de Reatinen swegen oock niet stil / te kennen gevende / dat endien het Velianſche Water sijnen uytloop niet en behielde inde Riviere Nera, dat de naest ghelegen Landen van het water over stolpt souden werden / daer by voegende / dat de Natuer alles wel ghevoecht hadde / hebbende aende Riviere ghegeven haren behoorlicken loop / uytloosinghe / begin ende eynde / door welke redenen onder andere soo veel te wege is gebracht / datmen volchde het gevoelen vanden Raets-heer Piso, wiens raet was / datmen in desen deele gantsch geen veranderinge soude maecken.

III.

Volgens het oude spreeck-woort/ so sijn alle nieuwicheden odieus ende periculeus, ende daerom ist dat een saeck in 't eerste hem wel laet aensien ende yets wel op doet/ als of daer uyt wat vorderlicx was te verwachten/ nochtans leert ons menichmael de ervarentheydt/ dat het voornemen in 't aensien groot voordeel schijnt te geven/ daer achter de rugge schuylt soo veel schade/ ende veel quaets door veroorsaeckt wert/ dat het ongelijck beter waer geweest 't begonste achter gelaten te hebben/ dan met het selfde seer te spoeden.

IV.

Ende dat een saecke die eens ghedaen zijnde namaels niet weder en soude wesen te rechten.

V.

Wat aengaet het droogh maken en 't bedijcken van de Haerlemmer ende Leytse Meer, zijnde den eenighen inwijck ende boesem van de Rivier den Rijn ende veel verscheyde Canalen.

Nota.

De Redenen van den Tiber voorn. soude by dese ghelegentheydt/ ende desolaten staet van Rijnlant, op 't uytmalen van de Meer konnen vergeleecken werden.

VI.

Het selfde soude kunnen veroorsaecken het bederf der Stede Leiden ende 't meesten deel van Rijnlant.

VII.

'T voordeel vande Bedijckers en verswijght men niet/ ende doet hem schoon op/ ende schijnt een loffelicke saecke te wesen van Water Lant te maecken.

VIII.

Voorgevende verscheyde redenen en principalijck dat de Meer voornoemt/ alle jaer soo veel Landen af-slijt ende consumeert.

IX.

Edoch hier moet voor eerst grootelicks gelet werden wat schade Rijnlant, in een gedeelte van 't Sticht, Amstellandt en 't Waterschap van Woerden, insonderheid mede der Stede Leyden, in haer water lossinge ende in alle hare Landen souden moeten dragen,

X.

Aengesien dat Rijnlant met de voornoemde Landen in s'Hemels breete wel anderhalf hondert duysent morgen groot is.

XI.

Sonder dat Rijnlant eenighen anderen boesem heeft/ daer op 't Water

'tWater werd ghemalen/ als op den Boesem van de Meer/ ende alsoo dan door haer Sluysen moet uytgaen.

XII.

Ende by aldien die van Rijnlant sodanigen boesem soude werden benomen/ soude qualick meerder behouden dan den Rijn, en d'andere Canalen, op de Meer responderende/ om haer Water daer op te malen en te loosen.

XIII.

Daer uyt voorseecker volghen moet/ dat het Water uytgemalen vande Polders/ inde Lente ende principalick op den Herfst, so hoogh gedreven soude werden dattet loopen soude boven Dijcken/ Kaden ende Dammen door de groote menichte van Molens/ die het Water op de voorsz Canalen sijn malende.

XIV.

In voegen dat alle de onbepolderde ja oock de bepolderde Landen onder Water sacken souden.

XV.

Ten ware dat de Kaden/ Dammen ende Wegen wel twee ofte drie voeten verhoogt wierden.

XVI.

Daer mede naer volgen most dat alle de Water-molens meestendeel twee hoogh souden moeten malen.

XVII.

Ende consequentelick dien/ soude eens so veel Molens boven de kosten van 't verhoogen der Kaden van nooden wesen.

XVIII.

Daer en boven soude de Stadt Leyden, by sommige tijden/ op sommighe plaetsen soo hoogh in 't Water sitten ende onderghemalen worden/ dat men somtijts veel huysen en straten niet bequamelick en soude konnen ghebruycken/ als oock mede ten platten Lande/ contra 97[e] artijckel van Leegh-water.

XIX.

Soo dat door 't droogh maken van de Meer, in Rijnlant en de Stadt Leyden meerder schade vallen soude/ dan het bedijcken van de Meer, voordeels ende profijt soude konnen aenbrengen.

XX.

Want by aldien veeltijts het Water in den Rijn soo hoogh blijft/ hebbende de voornoemde Rijn aen de voorsz. Meer omtrent twintich duysent Mergen boesems.

XXI.

So ist wel lichtelick af te meten / hoe hoogh het Water inden Rijn en der voornoemde Canalen blijven soude / hebbende dien grooten boesem van de Meer verlooren.

XXII.

Dat de Stadt Leyden, ende Landerijen daer ontrent gelegen / haer altijt seer beklaeght hebben, over het uptmalen van de Soeter-Meerse Meer, ende het stichten van veel verscheyden Polders.

XXIII.

Wat sal 't op eynde wesen / als sy soo grooten boesem sullen hebben verlooren / de schade mijns bedenckens is niet te vergelijcken.

XXIV.

Waer doch sullen sy een boesem van twintich duysent merghen vinden / die tegenwoordich het Rijnlantsch Water ontfangt / ende over sijn breete is versprëydende.

XXV.

Also de uptwatering der bedijckte twintich duysent mergen sullen leggen aen den Sparendamsen Dijck in Oost Dorp, naest den ommeringh / dight by 't Huys ter Hardt.

XXVI.

So sullen de hondert en sestich Molens haer vierdepart 't Water uyt de bedijckte Meer, den Ringsloot so vol water werpen / principael met een noordelicke ofte opstekelicken Wind / dat al 't gemalen Water / komende uyt de Polders en den aenkleef van dien van Rijnlant vallende op den Rijn, de Aerdewouts watering, of Smeulenaers, de Does, de Zijl, de Mare, voor 't hooft sullen malen en beletten den uytganck van dien.

XXVII.

Datmen hier tegens soude mogen seggen / dat het Water in een naeuw Canael gedreven / eerder sal losen / wert het tegendeel hier naer bewesen.

XXVIII.

De experentie bewijst het dagelijcks in de Polders met het uptmalen der Poldersslooten / dat het Water niet ras genoeg het uytwerpen van 't scheypradt door de naeuwe ofte weinige Canalen volgen kan / daer de in vallende Watering wel ses mael wyder alst voorn. scheypradt is / ende Molenaers genootsaeckt sijnde / het Water dickmaels in te wachten / welke Poldersslooten by de lange Ring-sloot niet eens en sijn te vergelijcken.

XXIX.

X X I X.

Soo is ons Delflant mede tot een exempel in wat korte tijt de Schie en d'andere Canalen volgemalen werden / principalick met een westelicken Wint / sijnde heel Delflant niet veel grooter dan de voornoemde Meer.

X X X.

Derhalven en soude men met den ommeringh van dese nieuwe Dijckagie, niet so wel gedient sijn als met de Meer selver.

X X X I.

Om dat de Meer, komt aen 't Huys ter Hart aen den Sparendamschen Dijck, ende met de Zuydelicke Winden geperst wert na de sluysen toe / ende dat met stormen 't Water by de sluyse veel hooger is als by 't Dorp van de Kaagh, welcke hooghte dan de sluysen te eerder open perst / ende 't Water met seer grooten overvloet ter sluysen uytwerpt.

X X X I I.

Daer toe dan dient dat door de voornoemde zuydelicke stormen / het Ye heel leeg van water is / ende daerom het water uyt de Meer hem te overvloediger ter sluyse kan uytstorten.

X X X I I I.

Gelijck ick den vierden October 1641 voorleden deses Jaers / aen 't Huys ter Hart ghesien hebbe / dat het Water uyt de Meer met een Suyd-westelicken storm soo seer voort gedreven wierde / dat het tot boven aen de binnen Mueren van den Sparendamschen Dijck gheperst wierde / en door den aenslach en 't gewelt der Wateren uyt de Meer, men niet droogh aen de oost zijde van de schutting / die aldaer op den Dijck gemaeckt is / konde passeren.

X X X I V.

Soo dat ick ende veel verscheyde persoonen die op de Reyse waren / gesien hebbe / versekert te zijn / dat doen het Water van de Meer wel vijf voeten hooger stont / als in 't Ye aen d'ander zijde.

X X X V.

Want het ter selver dage binnen Amsterdam wel drie voeten lager Water was / als het ordinaris 't Water aldaer is Ebbende.

X X X V I.

Ende ter selver dage binnen der Stede Leiden 't Water wel twee voeten / in de hooghte wierde ontrocken ende s'anderen daeghs wederom met schoon Water verbult wiert.

X X X V I I.

Mede dat door 't Sparen binnen Haerlem alsulcken schueringh ende door-tocht passeerde / of het een afloopende Rivier was gheweest.

XXXVIII.

Het welck by den Ringsloot so wel niet en sal kunnen ghesçhieden/ mits den Rijn en d'andere Canalen te langh sijn en soo veel verhoogh van Water niet en konnen by der handt hebben alst nu wel doet/ de Meer behouden hebbende.

XXXIX.

Alhier staet vorder noch te letten/ dat alle den Duyn val van Wassenaar tot Haerlem toe gestadich ghespelt hebben in de Meer, die de selfde Duyn val over haer breete verdeelt heeft/ mits de groote van de Meer, 't welk hem wel grootelicks soude openbaren inden nieuwen ommering/ de Meer uytgemalen zynde.

XL.

Gelijck oock mede soo wanneer voor desen/ menich malen is ghesçhiet/ dat Godt verhoede kan gesçhieden/ by inbreuck van de Velser Dijck welke inundatie in 't eerste wel eenighe hoochte van water heeft geeauseert/ ja wel tot der Stede Leyden toe/ dan binnen korten tijdt is 't selfde Water inde ruymte van de Meer verspreydt ende verdweenen.

XLI.

By diergelijck ongeval als de Meer uytgemalen was/ sal hem 't Water van den inbreuck/ moeten begeven na den Rijn, en d'andere Canalen toe/ en tselfde so hoog oppersen dat daer veel tyts sal moeten sijn eert weder ter sluysen uytgeraeckt.

XLII.

Van gelijcken so wanneer voor desen de Diemer Dijck, een kleyn mijlken buyten Amsterdam aen de Zee Dijck doorgebroken was/ heeft den inbreuck groote persinge van 't Water veroorsaeckt/ welck in der haest inde Meer, ofte binnelantschen boesem verlooren is/ ende hier toe is oft wederom quam te gesçhieden den Ringsloot van de Meer niet bestandich genoech/ en soude veel grooter noodt/ ende hoochte van water/ inden voorsz. ommering/ ende voornoemde Canalen causeeren/ als het doen soude/ blijvende de Meer onbedijckt.

Nota.

Eenige Stichtsche ofte Hollantsche Chronijcken maken mentie/ datter veel verscheyden doorbreeckinghen der Dijcken geschiet sijn mede omtrent den Diemer Dijck alsoo dat het Zee Water 't Uytrecht in de Stads vesten stont/ so dat aldaer in de voornoemde vestgraften/ Bollick ende andere Zee Visch gevangen wierden.

XLIII.

Welcke meerder hoogte voor af ter sluyse uyt geworpen moet sijn eerder verlichtinge inden Rijn ende de voorsz. Canalen komen sal.

X L I V.

Alsoo de Leck boven ende onder Vyanen, verscheyde reysen door-ghebroocken heeft tot ruyne van veel Menschen / Beesten en goederen / ende heeft lestmael in de Jare 1638 omtrent de Stede Leiden ende geheel Rijnlant door / eenige hooge vloedt gecauseert / ende veroorsaeckt.

X L V.

Soo dat op deselve tijt de Dijcken van de Soetermeersche Meer in groot perijckel stonden van in te schuyven ofte in te kalven / so de Meer Heeren daer inne niet en hadden voorsien / de voorsz. Dijcken met kley ende veenkleyp-aerde te verhoogen en te verswaren / soude anders groot perijckel van in te breecken geleden hebben, by aldien het hooge water noch eenige tijt hadde gecontinueert ende door 't breecken ende verschuyven van den Ys Dam omtrent Vyanen, niet en ware verlost:

X L V I.

Mede dat een groot gedeelte van Delflant in groot perijckel door deselve inundatie stondt / alsoo dat sommighe Lantscheydingen beswaert / verswaert, mede verhoogt mosten werden / ende het voornoemde water ter nauwer-noodt ghestuttet ende teghen ghehouden is gheweest.

X L V I I.

De welcke lantscheydinge anders soude door gebroocken hebben / ende qualick in een Jaer daer naer / weder tot sijn voorgaende staet soude sijn gebracht geweest.

X L V I I I.

Want ick bewijsen kan dat in de Aerlander Veense-polder, omtrent 't scheydt van Nieucoop, door de voornoemde inbreeckende Lecks wateren, 't water soo hooch teghen die Cade stont dat deselve Cade met het lant daer de Cade op lagh / met noch een stuck Landts daer neffens ghelegen genaemt 't Hasepat met de middel sloot al te samen wel acht voeten innewaerts verschoof / soo dat beyde stucken wel twee en dertich roeden in de lengte, tot op de kley sijn afgheschuert, ende dat meerder is / de voornoemde middelsloot sijn ghelijcke wijte behouden heeft / op een anders gront / soo als hy van te voren gheweest is / als 't selfde tegenwoordigh leydt ende te sien is / en de voornoemde Polder als doen onder water geraeckt was.

X L I X.

Ick hebbe het voornoemde lant daer dit ongeval ghebeurde ghe-inspecteert en Gekarteert toebehoorende de Heer Buyck, en bevonden

inde oude Carteringhe gemaeckt by salgr. Jan Pietersz. Dou gheswooren Lantmeter van Rijn-lant, de voornoemde Cade, een rechte linie te wesen / ende als nu de voorsz. lengte met een in-kreeck staet / ende soude naer seggen van verscheyde Huyslieden als doen / op noch een plaats aende selve Cade / ende op meerder andere plaetsen / geschiet sijn.

L.

In vorgen dat so wanneer diergelijcke inschuyvinge en inbreeckinghe de Soetermeersche-meer ofte Delflant, ja mede de groote Bedijckte Meer quam te overvallen (dat Godt verhoede) soude veel Menschen en Beesten lijf en leven kosten / ende groot jammer en schade geschieden / ick laet staen het bederf ende onghebruyck van wooningen ende landen.

L I.

Gelijck eenige korte Jaren herwaerts omtrent 't Landt in Holsteyn aen de Noordt strant, Meggér Zee en Butsloot is geschiet / soo als alle de Werelt bekent is.

L I I.

Waer uyt blijckt ende wel erntslick te bedencken staet / wat swaricheyd Rijnlant, Delflant, Schielant, Amstellant, 't Waterschap van Woerden, door 't uyt malen der groote Leytsche, ende Haerlemmer-Meer, by diergelijcke noodt over t'hooft hangen soude.

L I I I.

Het soude oock menichmael ghebeuren dat door de menichte der Schepen zeylende ofte laverende / in de voorsz. Ringsloot, van de groote Bedijckte Meer, van ofte naer Haerlem komende / also door de Stadt Haerlem, een oude ende groote vaert is / en de wint Noort-oost ofte Oostelick zijnde / grootelicks den cours ende loosingh van 't water belet sal werden / ter sluys-waerts uyt te loopen.

L I V.

Iemant soude mogen seggen / men soude de Ringsloot veel wijder konnen maken / alsser (sy nytvluchts) inde wijtte der sluysen in den Sparendamschen Dijck sijn.

L V.

So soude door dese voornoemde 53e Artijckel veel tijts groot belet der af-sackende wateren geschieden.

L V I.

Als mede door 't 28e Artijckel aengewesen wert / dat des waters inval van 't scheprat op 't seste part so wijt met en is / als het volgende water der voornoemde Poldersslooten / ende also de Ringsloot op verscheyde

plaet-

plaetsen/ als by 't Dorp de Caegh/ ende mede by 'thuys te Vraegh, met sluysen soude afgeseparcert sijn/ aengheteekent in de groote Carteringhe gheinventeert door Jacob Bartelsz Veris. Anno 1641. Met de Letter M ende L daer uyt moet volgen/ dat de Water losingthe van heel Rijnlant, etc. door de steene-brugh die leggende soude zijn aen de Singhel der Stede Leyden aengeteekent met de Letter T inde voorsz. Carteringhe, niet bequaam zijn soude/ om de voornoemde landen van haer veel hebbende water te ontlasten.

L V I I.

Ende sal mede de vaert door de Ringsloot, als oock het schutten van de sluyse/ aengeteekent met de Letter M. veel langher vallen als 't nu doet / van 't Sparen over de Meer, na de Oude weteringhe niet een rechte cours/ sonder verhinderingh van sluysen sijn passerende ende repasserende.

L V I I I.

Noch dient hier oock op gelet te werden / dat de Canalen die wel seven en acht ende wel tien mylen lang sijn / komende ten deele van 't Lant om Woerden ende Oude-water, als mede uyt den Yssel invallendt door twee Canalen vande Volmolens door de Stads-vesten der Gouda, ende so door de Gouw tot in den Rijn, dalende 't voornoemde water al te samen door de Brugh van Alphen, aldaer de scheepvaert van Haerlem dickmaels grootelicks door verhindert wert/ als de groote menichte van Water-molens uytsuecrende door de voornoemde Brugh ghelijckelick sijn malende/ vallende voorts 't water door de voornoemde Canalen inde Ringsloot tot den Sparendamschen Dijck in 't Ye.

L I X.

Daer by dan noch yerst alle het water/ komende van de Schie en Delflandsche Landtscheydinghen tot onder de Zee-kants Duynen ende Geest-landen/ ja mede het water van de voorsz. Duynen selfs / tot den Sparendamschen Dijck toe altesamen door den ommering van de voorsz. Bedijckte Meer soude moeten passeren.

L X.

Soo blijckt dan klaerlijck dat de Canalen, den Rijn, de Gouw, de Vliet, veel te langh sijn / om by een getyde ter sluyse-waerts / inden Sparendamschen Dijck met haer malende water te komen en 't selfde uyt te loosen.

L X I.

En sal niet mogelick sijn/ dat so veel waters soo ver van achteren met contrary winden komende als voorsz. is / soo haest niet en sal volghen/

als het voorste water by der sluyse/ door d'aenpersinghe nu wel doet.

L X I I.

Gemerckt Schie ende Delflant verscheyde sluysen ende uytvals water-gaten/ in de Maes-Dijck ende der Stede Rotterdam sijn hebbende/ ende haer Canalen niet veel meerder als een of twee gaende uren lanck sijn/ dat evenwel dickmaels gebeurt dat het water in de Rotte, ende Schie, soo hoogh gemalen wert/ tot boven aen de Wegen/ zynde tot groote beswaernisse van Caden ende Dijcken.

Nota.

Gelijck noch onlangs ontrent Maeslant ghescheit is dat verscheyde Caden doorgebroocken ende eenige Polders onder Water geraeckt zijn.

L X I I I.

Ende dickmaels genootsaeckt sijn/ alle de Molens op de Rotte ende Schie malende/ gelijckelick stil moeten staen/ daer door veeltyts verscheyde landen inde May maent/ noch Dras sijn leggende.

L X I V.

Het welck in Rijnlant also mede quam te geschieden/ principalick in den Herfst, gelijck het veeltijts gebeurt tusschen September ende de October maenden/ dat het gestadigh wel een wijl tijts aen malkanderen regent/ ende de gronden van onderen mede veel waters bybrengen/ so dat de landen inde Polders/ in korten tijt/ gelijck Water ofte Dras sijn leggende/ ende daerom het malen vande Molens/ heel nootsaeckelick moet geschieden/ ofte by faute van dien/ gelijck veel geseyt wert/ de beesten met vijf monden sijn etende dat mede het te veel hebbende water/ de weylanden/ 't gras goor maeckt/ ende veel ongemacks/ sieckte en sterfte onder de beesten causeren soude/ datter oock groote schade in 't gras ende naweyde uyt onstaen soude/ sijnde tot groot bederf ende schade van veel bouwende Huys Lieden.

L X V.

Gelijckmen soude moghen seggen dat de landen om de Beemster, Schermer, Purmer, Wormer, etc. Uytghemalen sijnde haer water bequamelick sijn loosende.

L X V I.

So dat daer veel tijts wel geseyt wert/ de Bedijckte Meeren in Waterlant ofte Noort Hollant, alle de beneficie genietende sijn/ ende de buytenlanden veeltijts de beswaernisse van 't water sijn gevoelende.

LXVII.

L X V I I.

Dat de Canalen van de Schermer, Beemster, Purmer, Wormer, etc. haer uyttochten by de Rijnlantsche Canalen voornoemt/ inde lengte niet eens syn by te gelijcken.

L X V I I I.

Doch de voornoemde Cànalen werden met fortse ende groote kosten door menichte van schuyf-molens eenichsins geholpen.

L X I X.

By aldien het selfde aende Sparendamschen Dijck op t' Ye met schuyf-molens geschiede/ soude de vaert met schepen van Haerlem na der Gouda, als voorsz. is inde Ringsloot grootelicks verhindert werden/ ende souden met groote kosten opwaerts moeten varen.

L X X.

Het sal als dan menichmaels geschieden/ sijnde de Meer Wateren ofte boesem verloozen/ malende eenige hondert Watermolens/ principalick in 't na Jaer/ ende windt noordelick een wijl tyts sijn cours bleef staende/ voorseker seer groote menichte van uyterdijcken als van Catwijck op den Rijn/ tot omtrent der Stede Woerden toe/ alsoo deselve weynich ghelegentheyt om te Caden hebben/ daer by Boomgaerden/ Warmoes/ Teel/ Wey/ ende Hoylanden/ mitsgaders Wegen/ Dammen/ Caden en Dijcken die seer veel sijn/ ondergemalen ende onder water sullen geraken ende niet lichtelick/ also langhe de voorsz. Wint sijn cours bleef staende onlast soude werden/ blijvende de voornoemde Landen meest vruchteloos leggen/ Zaet en arbeyt bedorven.

L X X I.

Sijnde dit selfde niet alleen tot ruyne van Rijnlant, maer grootelicx tot nadeel der Stede Leyden, als de voorsz. wind sijn cours bleef staende/ so sullen veel straten/ Huysen/ schueren en bergen/ onder gemalen ende niet bequamelijck konnen gebruyckt werden.

L X X I I.

Want door 't bedijcken van de Soetermeersche Meer, ende groote quantiteyt van Polders/ wel acht duysent mergen/ om deselve Meer gelegen/ den doortocht ende schueringh der Stede Leyden, gantsch ende byna/ geheel benomen heeft.

L X X I I I.

Gelijck mede door 't uytmalen en bedijcken van de Bijlmer en de Diemer Meeren de Stadt Amsterdam 't selfde wert bemerkende/ ende 't groote verlies van de doorschueringe is gevoelende/ daerom dickmaels

maels genootsaeckt sijn Ty-water in te laten/ waer van Bilderdam 't gantsche jaer door 't brack water sijn vernemende.

LXXIV.

De Stadt Leyden hadde te voren omtrent neghen duysent mergen lant ende water/ s'Hemels breete/ daer onder zijnde/ wel drie duysent mergen water / dewelcke met de binnen wateren der Stede Leyden gins en weder plachten te rijden/ en door te schueren/ ende was doen binnen Stadts wallen goet water.

LXXV.

'T selfde is gebleecken dat de Brouwers binnen de Stede Leyden/ 't geheele jaer door/ uytte binnen-wateren plachten te brouwen/ ende als nu genootsaeckt zijn 't water buyten te moeten halen.

LXXVI.

Maer is nu Helaes door 't afstoppen ende 't uytmalen/ der Soetermeersche-Meer, ende voorsz. Polders, meesten tijt inde Somer stinckent water.

LXXVII.

Hebbende na 't verliesen van de Soetermeersche-Meer niet meer boesems behouden/ als de Vlieten, Stompwijcker, Suydtbuerts, Meerburger, Rooden-burger, Broeck, Burma, ende de Walle wateringe/ mitsgaders de Noordt Aa, ende 't Papen Meercken/ en tegenwoordich als een fuycke leggende de Stede Leyden haer doortocht benomen is.

LXXVIII.

Als derbende haer oude schueringe/ ende noch te vreesen staet datmen nu niet boven de hondert mergen water binnen Dijcks boesem sal behouden.

LXXIX.

Altans wort het water binnen de Stadt Leyden ghestuyt/ ende blijft stil leggen/ daer toe komt veel vuylicheyt/ door de neeringhe ende hantwercken die seer vuyl en vet sijn/ ende de Stadt Leiden Godt sy lof populeus ende welvarende is/ door de menichte der menschen/ worden by die gelegentheyt/ de binnen-wateren bedorven.

Nota.

Dese voorsz. Artijckel strijdt recht tegens 't gevoelen van Leegh-Water, in sijn 95 en 96 Artijckel van sijn Meer-boeck.

LXXX.

Om welcke stanck ende vuylicheyt altemets metter haest wegh te gheraecken/ de beste middel soude wesen/ de Groote Meer indien stant daerse nu tegenwoordigh in is/ te laten blijven.

LXXXI.

L X X X I.

Want door Zuyd ofte Zuydwestelicke stormen als voorsz is/ wert het water binnen Leyden metter haest een ofte twee voeten ontrocken/ verhooght ende verlaeght/ ende volgens dien veel vuyligheden in der haest quyt werden/ ende soohaest de voorseide stormen cesseren en ophouden/ soo wort de Stadt wederom met schoon Water uyt de Meer verbult.

L X X X I I.

Gelijck ter contrarie mede by Noort ofte Oostelijcke winden 't water uyt de Meer menichmaels een voet ofte anderhalf of twee op geset wert/ zijnde een groote beneficie van de voorsz. Meer, tot verversingh der voornoemde Stede Leyden.

L X X X I I I.

'Twelck indien soo niet en geschiede alle de Stadts binnen-wateren/ die omtrent Negentien morghen groot sijn/ souden geinfecteert/ ende daer door lichtelicken veel siechten veroorsaeckt werden.

L X X X I V.

Ende daer en boven/ soude haer meeste neeringen niet konnen werden geexerceert/ sijnde tot grondelick bederf der voornoemde Stadt Leyden.

L X X X V.

Het sal mede by groote drooghte inden Somer/ menichmael geschieden/ door 't optrecken ende hitte der Sonne/ de wateren grootelix verminderen/ ende verlagen sullen.

L X X X V I.

Soo mede de Polderslooten, die genootsaeckt sijn/ 't water tot nooddruft vande beesten in te laten/ en 't selfde water uyt den weynigen buyten boesem sijn treckende/ als dan seer verlagen sal.

L X X X V I I.

So dat door de ondiepte der Stede Leyden, de Vliet, den Rijn, en de Zijl van haer water ontbloot/ ende metter haest soude ontrocken werden.

L X X X V I I I.

Gelijck het verscheyden reysen in 't voorleden Jaer gheschiet is/ datmen de Vliet ende meer andere Canalen, qualick met eenighe gelade Schepen/ heeft konnen ghebruycken.

L X X X I X.

Hoe soude het selfde als dan verminderen/ de Groote Meer uytgemalen sijnde.

X C.

Alhoewel de Regeerders der Stede Gouda somwijlen upt den Yssel water lieten in-komen/ om alsoo de uptghetrocken ende verdrooghde wateren wederom te vervullen.

X C I.

So sal het in-vallende Yssel-Water passerende door Alphen, binnen Leyden geen schuering ofte weynich verversingh konnen brengen/ dewijl de Canalen so binnen als buyten den Hoogen Rijn-Dijck sullen weder in vervult werden/ eer 't selfde Water by de Stadt Leyden sal kunnen komen/ ende genegen sal sijn de laeghte te vervullen.

X C I I.

Als de eerste laeghte komende upt het Ye door de Stadt Amsterdam, door de Amstel, de Drecht, de Aer, S'meulenaers, ende Does nedersackende upt den Rijn, de Gouw, etc.

X C I I I.

Soo moet volghen naer 't seggen van de voornoemde Leegh water Artijckel 139. dat de Ebbe in 't Ye moet lagher sijn als den Rijn, want seggende/ de Ebbe moet lager loopen als 't binnen water sal het water in Zee geloost werden.

X C I V.

Alsoo binnen Amsterdam veel verscheyden sluysen ende wel seven door vlucht-gaten sijn/ mede oock de Ebbe eerder als Sparendam sijn hebbende/ so sal volgen dat den Amstel, veel eerder de benificie van 't invallende Yssel water sal genieten als het Sparen, ende dat de Stad Leyden die upt de weegh der voorsz. Canalen is gelegen/ gantsch geen voordeel van de inlatende Yssel wateren sal ghenieten/ ofte verbetert sijn/ van de voornoemde Stadt Amsterdam, 't meest alleen.

X C V.

Het voornoemde inlatende Yssel-water , soude de Scheep-vaert komende van Alphen, de Gouw op-waerts varende/ grotelicks verhinderen/ daer door deselve Vaert seer onbequaem soude werden/ so dat op 't seggen vande inlatende Yssel-wateren, men niet veel soude moghen vertrouwen / ende het selfde al dickmaels ghescheden/ soude de Stad Leyden daer weynich benificie of kunnen genieten.

X C V I.

Hoe-wel door de voornoemde Veris, in sijn voornoemde Carteringe aenwijst/ om door de Stadt Leyden versch water te bekomen.

XCVII.

Soo is deselve middel swaer en niet wel doenlick/ dan met veel groote kosten/ uyt-gravende/ wegh-delvende/ veel hooge kostelicke Weylanden ende Kennip-Ackers/ komende uyt de Ringsloot by de Nieu-weteringhe, in de hooge Heerlickheydt van Alckemade door de Kennip-Ackers in de Lijcker-Polder, komende door de Kley-poel, Venne-Meer en 't Laghe Landt, soo voorts door de Butter-huys-polder, omtrent de Dwers-Weteringe inde Zijl, etc.

XCVIII.

Beginnende wederom van de Stadts-vesten/ der Stede Leyden, aengheteeckent inde voorsz. Caerte/ met de letteren/ N. en T. dwers door de heele Weylanden/ als mede ghelegghen inde hooghe vrye Heerlijckheydt van Warmont, latende soo de Vaerten de Zijl tusschen beyden/ ende voorts de Maren, de Lee aende Noort-zijde vande voorschreve Nieuwe Vaert legghen/ af-sluytende en benemende door 't voorschreven Werck-stuck/ de eene Heerlijckheydt van d'andere/ het varen om 't sant te halen/ ofte 't selfde most door verscheyde Sluysen geschieden/ 't welck in oter plaetsen niet wel te passe komen/ ofte lichtelick konnen geleden werden.

XCIX.

Het is abuys/ datmen meent dat den boesem hier omtrent/ ende in Rijnlant, van ouds kleynder is gheweest/ dan die tegenwoordig is/ door dien de Meer soo groot niet en was.

C.

Aenghesien voor ende alleer de Molens/ ofte Polders begonnen ofte ghebruyckt zijn/ geheel Rijn-Lant voor Boesem verstreckt heeft.

CI,

Ghelijck noch teghenwoordigh verstrecken alle onbepolderde Landen.

CII.

Als meede voor Boesem verstreckt hebben alle Veenlanden/ veeltijdts 't gantsche Jaer door onder 't water versmacht leggende/ mitsgaders veel Hoy ende lage Weylanden.

C I I I.

Soo men noch kan mercken aen de Vogel-koyen die alomme in Rijnlant veel plachten te wesen/ ende nu noch veel zijn/ maer meestendeel door 't uyt-malen van de Polders/ vruchteloos.

C I V.

Want Hollant is in oude tijden meest bebouwt geweest op 't hoogh en droogh/ daer de beste ende vetste Landen waren/ langhs ende onder de Duyn-kant heen/ niet in 't wilde Veen daer weynigh vermaecks ofte genot was te halen/ geen ofte weynigh Wey ofte Hoy-land/ geen Boomgaerden/ geen Teel-landen/ etc. Hier en stonden geen Steden/ Dorpen/ Heeren-huysen/ Kasteelen/ noch Kloosters/ etc.

C V.

Hier toe wierden oock verkoosen de Landen ontrent de oude Riviere den Rijn, zijnde de Vader der Rivieren/ als mede den Yssel, daer de kley door de afkomende drabbighe wateren eenige hooghte heeft veroorsaeckt.

C V I.

Leggende meest alle de rest in 't water/ wesende niet dan Wildernissen/ Swetten/ Poelen/ Moerassen en Riet-zudden.

C V I I.

Ende dat dit geen woorden en sijn/ maer waerachtigh is/ kan klaerlick bewesen worden uyt de Lof-Oratie/ inden jare naer Christi Geboorte 286. uytgesproocken ter eeren vanden Keyser Maximianus, Herculeus, inde welcke den Autheur mentie maeckende van Hollant, seght dat het gheheel brockigh ende moerassich is/ het meeste ende middelste deel van hare Landen/ niet zijnde als boesemen van het water/ gelijckerwijs die plaetse aenghetrocken ende gelesen word/ by de Heer Professor Boxhorn in sijn verduytste Toneel van Hollant, in het eerste Capittel, gelijck deselve oock met goede reden oordeelt/ dat van dese [illegible] boesemen der wateren/ het oude spreeck-woort gekomen is/ Hollant, Bollandt, alsoo het op de tegenwoordige ghestaltenis van de over-al meest bepolderde Landen/ in Rijnlant, niet gevoeghlijck gepast kan werden.

C V I I I.

En dewijl de voornoemde Meerkens en Poelkens meest al teghenwoordigh bepoldert/ en den boesem daer door verminderd werdt.

CIX.

C I X.

Staet wel grootelicks by yder een te considereeren / also den boesem van outs gheweest is / dat noodtsaeckelick dese Boesem vande Meer blyven moet / indien stand die tegenwoordigh is.

C X.

Want den Boesem van binnen in de Veenlanden van outs gheweest is / en beyde nu benomen zijnde / soo is wel af te meten / hoe het afloopen soude / soomen de Meer bepolderde of bedijckte / het gantsche Rijnlant en de Ommelanden, van haer inwijckende boesem berooven soude.

C X I.

Aengesien grootelicks by veel persoonen ghevreest werdt / dat in 't ende de veel plaetsen door den afsleet der voornoemde Meer, omtrent Aelsmeer en andere plaetsen wel inbreecken mochte.

C X I I.

't Welck hier niet alleenelick en gheschiet door de kracht vande Meer, ende aenslagh der wateren die tegens 't Landt aenperssende zyn / somwijlen een voet ofte anderhalf in de hooghte.

C X I I I.

Maer door 't gestadigh baggeren en 't ontgronden der Veenlanden / aende Zuyt-zijde vande Meer gheleghen / die tot de kley toe / 9. 10. ofte elf voeten uytgetrocken werden / ende als dan met eenige Noordt westelicke ofte Noordelicke stormen / de overblyvende losse ontgrondige Ackers wegh-gespoelt / ende voort-gedreven werden / gelijck by 't Riet omtrent Burgerveen bemerckt werd.

C X I V.

Zijnde tot grooten inbreuck / afneminghe ofte af-sleet der Landen daer om gelegen / ende den eenigen middel / waer door de Meer, van tijdt tot tijt / noch grooter ende slimmer te maken.

C X V.

Men siet inder waerheydt ghebeuren / dat daghelicks veel Landen door 't Dijcken en Caden behouden ende bewaert werden.

C X V I.

Gelijck alreede door 't stichten van eenige Polders aen de Meerkant gelegen / de afscheuringen der Landen merckelick op seer veel plaetsen belet wert.

C X V I I.

Als mede den Sparendamschen Dijck, tegens de Meer en 't Yegelegt / 't water aen weder-zyden kerende is.

C X V I I I.

En de Landen rondtsom de Zuyder-zee, met Dijcken tegen 't geweld der loopende Zee-wateren bewaert wert.

C X I X.

Soo mede den machtigen Rijnstroom, die genoemt wert de Vader van alle Rivieren/ komende uyt de Gebergten/ ghenaemt Alpes, ende daer by verscheyde Rivieren/ als de Necker, de Main, de Moesel, etc. Die al te samen in de voornoemde Rijn zijn uytsuerende/ gestut/ bepaelt/ ende tusschen Dijckagie bedwonghen zijnde.

C X X.

Gelijck mede de Stadt Vlissingen door 't geweld der Noortsche Zee-wateren behouden werd/ daer somwijlen by Spring-vloet/ wel sestien ende meerder voeten Waters gekeert werd.

C X X I.

Waerom en soudemen de Meer een voet ofte anderhalf/ den aenslagh van 't persende water niet kunnen keeren/ daer gheen Getye en komen/ noch geen Ebbe en gaen/ oft persingh van wateren is/ als by de loopende Rivieren voornoemt.

C X X I I.

Dat yemandt soude meynen/ ick genegen soude zijn/ den Water-Wolf/ alsoo Veris in sijn Boeren-klacht verhaelt/ te laten in-eeten/ dat deselve in 't eynde/ qualick te bedwingen soude zijn/ neen.

C X X I I I.

Soo is mijn meeninge/ dat de E. D. E. Heeren Dijck-graef en Hooge Heem-raden van Rijn-lant, mitsgaders de Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Steden Amsterdam, Leyden, Haerlem ende Woerden, konnen terwijle het noch tijdt is toe te sien/ op dat hier naer geen erch tot erger komt te vervallen/ want aende voornoemde boesem de Meer al te samen grootelijcks aen ghelegen is.

C X X I V.

Ick meyne immers dat d'eene of d'ander middel soude kunnen gevonden worden/ om ter plaetse daer 't meeste ghewelt ende aenpersingh is/ de slagh van 't water te breecken/ en te beletten dat de voornoemde Meer soo veel schade niet soude doen/ als die nu tegenwoordig op veel plaetsen doet.

CXXV.

C X X V.

Want meest rondtsom als voorsz. is neghen/ tien elf voeten ten diepsten/ de vasten grond vande Kley-bodem gelegen.

C X X V I.

Dat mede vande Nieuw-wetering naer de Aa, de Kage tot Lis toe/ en noch verder op veel plaetsen sonderlingh merckens waerdigh/ afsluytingh wert vernomen/ 't welck men wel soude kunnen bewijsen.

C X X V I I.

Ende alsoo geheel Rijnlant alleen gevende in de verpondingh wel seven-tachtigh duysent Morgen/ als noch mede Amstellant, een gedeelte van 't Sticht en 't Waterschap van Woerden, al te samen grootelicks aen 't behouden der Meer-boesem, veel aen gelegen is.

C X X V I I I.

So souden by dese voornoemde Landen en Steden/ de onkosten van de Meer in toom te houden lichtelicken konnen werden gevonden ende ghedragen.

Aen-merckens waerdige Exempelen.

C X X I X.

Alhier werd aengewesen dat door 't stoppen vanden Idam, omtrent Sint Aechtens Dijck, inden Jare 1545. onder dechsel van Octroy op een proeve soo veel te wege gebracht is/ datter een gheheele verlandige voor de voornoemde Dam, en in de Bever-wijcker-Meer gekomen is.

C X X X.

Over sulcks grootelicks te behachten staet/ dat soo de Leytsche ende Haerlemer-Meer uytgemalen werd/ dat de doorschueringhe voor 't Sparen, mede voor Sparendam in 't Ye, lichtelick soude verstranden/ zynde tot groot nadeel der Stadt Haerlem, en soude 't Sparen onbequaem werden tot de Scheeps door-vaert.

C X X X I.

De vloed uyt de Zuyder-zee brenght daghelicks groote slicken en aenwassen aen/ insonderheyt by tyde van onweder/ ende aldermeest by een storm uyt den Noord-westen, ghelijck dagelicks voor oogen gesien werd.

C X X X I I.

Ende de Steden van Enckhuysen, Hoorn, Edam ende Monnickendam sullen getuygen dat door eenen storm uyt den Noort-westen hare Stadts-graften/ ende wateren geenen doorganck hebbende/ vol met modder gedreven werden/ 't welck aldaer groote verlandinghe makende is.

C X X X I I I.

De Purmer plach voortydts met de Zuyder-Zee 't water op en neder te rijden/ ende nu 't door 't stoppen der voornoemde Purmer aldaer sulcken verlandinghe ghecauseert wert/ dat de Haven van Monnickendam daer te voren al de groote Schepen van drie ofte vierhondert Lasten/ haer winter-lage tot groote commoditeyt vande Zee-vaert aldaer plachten te houden/ en nu soo door de blaeuwe slijcken en driften verdroocht is/ datter geen gelade Schepen in ofte uyt sonder getye bequamelick konnen passeren.

C X X X I V.

Sulcx dat by aldien de Wijcker-Meer bedijckt wierde/ voor Sparendam by stil water/ sonder eenighen doorganck/ als derrende de voorsz Meer 'suytwateringe/ binnen korte Jaren sulcke verlandinghe ontstaen soude/ dat de navigatie door Sparendam, niet veel en soude wesen.

Nota.

So dat door 't voorsz droogh maken de Waterlantschen, de Velser, de Sparendamsche, de Diemer, ja mede de Amsterdamsche Dijcken, mede Huysen en Velders Buyten Dijcks ghelegen/ by Springhvloet met Noord-westelicke stormen/ meerder lasten ende aenstaende perijckelen te verwachten soude hebben/ als 't nu doet/ soo dat de Wijcker-Meer de Stadt Amsterdam ende de voorsz. Dijcken, van haer swaer perssende vloeden grootelicx is ontlastende.

C X X X V.

De Wijcker-Meer plagh mette Schermer 't water op en neder te rijden/ ende is aldaer door 't stoppen van den Idam, en 't bedijcken van de Schermer alsulcken droochte ghecauseert/ dat daer door de Stede van Beverwijck, haer Scheeps-vaert verlooren heeft.

C X X X V I.

Komende door de driften ende blaeuwe slijcken/ als voorschreven is/ uyt de Zuyder-Zee aldaer in ghedreven zijnde/ blijven leggen.

C X X X V I I.

Gelijck mede op veel verscheyde plaetsen in de Rivieren de Maes, ende verscheyde andere plaetsen daer groote verlandinge ende aenwasschen

dagelicx voorkomen / als omtrent Dordrecht, den Biesbosch, etc. Want mede voor Maeslands-sluys plachten groote diepten rondtsom de Eylanden van Roosen ende Blackenburgh te zijn / daermen placht midden door bequaemlijck te mogen varen / als mede de Haven van Spickenes, Suydlandt ende verscheyden andere Havenen / gantsch droogh werden / tot groot nadeel van verscheyden Vlecken ende Heerlickheden.

C X X X V I I I.

Geschieden dese aenwassen in alsulcke snelle lopende wateren / wat salt by Sparendam in 't eynde / als mede voor Amsterdam wesen / als 't Ye by Zuydelicke stormen de doortocht / de gedurighe Ebbe zijnde 't water uyt de Leytsche ende Haerlemmer-Meer sal af-ghesneden ende uyt-gemalen zijn.

C X X X I X.

De experentie heeft geleert dat de stoppinghe vanden Yssel boven Ysselsteyn, ofte Magasijn vande slicke ende driften uyt den Rijn, de Mase, en de Leck daer inne gedreven zijnde / soo dat inde voorsz. Yssel by der Stede Montfoort ende Oudewater, aldaer binnen hondert jaren noch een gelade Heude heeft mogen laveeren / dat nu veeltijts inden Somer door de driften de selve Riviere met Wagens en Paerden gereden werd / soo als te beduchten is dat de voorsz. vermaerde Riviere gantschelijck vergaen / ende tot niet komen sal.

C X L.

Geschiet dit in de voornoemde Riviere de Yssel, die wel seven mijlen langh is / hoe veel te meerder het Ye, voor Sparendam ende Amsterdam, 't welck alhier inde lenghde niet eens is by te verghelijcken.

C X L I.

't Is kennelick dat het landt van Rijn-lant, ende een ghedeelte van Sticht, 't Waterschap van Woerden, al te samen beheyndt / af-gesloten ende geseparееrt zijn / met den Sparendamschen Dijck, streckende Oostwaerts tot Amsterdam toe / tegens het voorsz. water / ofte Riviere het Ye.

C X L I I.

In welcke Riviere het Water uyt de Noordt-Zee, Tessel, Marsdiep, 't Vlie, en meerder andere Zee-gaten die inde Zuydér-Zee, ende voorts zijn vloepende; alsoo de voorsz. Zee-gaten, van Jaer tot Jaer grooter ende wijder werden / soo werdt oock van dagh tot dagh het water met haer by-hebbende slijcken ofte driften inde selve Riviere tegen den Sparendamschen Dijck geweldiger aengheдreven / sulks dat notoir is / daer

men in weinigh Jaren gheleden inde voorsz. Riviere tot alle uren te Schepe mocht varen/ sonder naer Vloet ofte Ebbe te wachten/ ende als nu door de voorsz. drifen/ ende aenwassen/ genootsaeckt zijn/ tot Sparendam deselve getijen menichmaels te verbeyden.

C X L I I I.

Ende Rijnlant soude in haer principaelste beneficie de waterloosinge/ door den Sparendamschen Dijck, by de voornoemde Dijckagie vande Meer, ende door de verstrandinghe voor Sparendam, grootelicks verkort werden.

C X L I V.

Gelijck een yegelick genoeghsaem bekendt is/ zijnde aen 't voorsz. opwerpende accident der voornoemde Stadt Haerlem grootelicks haer welvaren aen gelegen.

Boven 't geen voorschreven is, sijn mijn noch eenige Bedenckingen voorgekomen, die de Lief-hebbers mede ghedeelt werden, vervattende den principaelsten sin vande voorgaende Articulen.

C X L V.

Als de Meer uyt-gemalen sal zijn/ voor 't eerst/ verliesen sullen de ontallicke menichte en aengroeyinghe vande Rivier-Visch, die drie Steden/ ende veel verscheyden Heerlickheden/ beset ende bewoont/ met veel Menschen groote versadingh is aenbrengende.

C X L V I.

Soo dat de Vaert van Haerlem door den Ringsloot veel langer vallen sal/ als die nu tegenwoordigh over de Meer gheschiet/ naer 't Dorp de Oude-Weeteringe.

C X L V I I.

Dat de Schuyf-molens veeltijdts 't Water uyt de Ringsloot omtrent Sparen een voet ofte anderhalf inde hooghte sullen uyttrecken/ ende gheen halve voet uyt den Rijn sal komen bemerckt werden.

C X L V I I I.

'T welcke mede veel tijts inde Somer groot ongerijf/ voor de Scheepsvaert/

vaert/ inde Ring-sloot staet te verwachten/ mits daer op sommige plaet-sen 't Wel-Zandt seer hoogh is leggende.

CXLIX.

Mede inden Herfst soo sullen de Schepen met seer groote kosten van Haerlem naer der Gouda varende/ door den grooten teghenstroom der uyt-gemalen Wateren / veeltijds de wint Zuydtwestelick zijnde/ lange tijdt onderwege moeten zijn.

CL.

Ende dat door 't malen van eenighe hondert Water-molens in Rijnlant, behalven de groote quantiteyt die omtrent de Landen van Woerden op den Rijn uyt-malende zijn.

CLI.

Dat den Duynval dickmaels daer onder mede groote hoochte/ ende persingh by brengen sal.

CLII.

Dat by Noordelicke winden al het opmalende water in Rijnlant mede inde Ringsloot sal blyven/ ende weynigh aftreck door de sluysen sal konnen komen.

CLIII.

Soo dat de Schuyf-molens weynigh operatie sullen doen so langhe de stercke Noordelicke winden / 't water tegens den Sparendamschen Dijck sullen aenperssen.

CLIV.

Voorts dat Rijnlant en der Stede Leiden, alle haer inhebbende ende uytmalende water / soo in Wey als Hoy-landen/ komende van Oudewater, Woerden, ende van verscheyde Lant-scheydinghen/ veel tijden door 't hoogh op-maelen grootelicks belast sullen werden/ alles zijnde tot kosten en beswaernissen van Kaden, Wegen ende Dijcken.

CLV.

Mede dat alle de Uyterdijcken/ Huysen/ Wooningen / Schueren/ Bargen/ van omtrent de Stede Woerden, tot Catwijck op den Rijn seer beswaert sullen werden/ ende geen ofte weynigh gelegentheyt om te Kaden sullen hebben.

CLVI.

Alsoo de Veenen ende Landen beneden de Ring-sloot, aende Zuytzijde ghelegen/ van Aelsmeer tot der Stede Leyden, altesaem van de Geest-kant om 't sant ende 't gebruyck tot malkanderen te varen sullen afgesepareert zijn ofte met groote moeyten ende tijd versuym/ de Verlaaten inde Ring-sloot, ofte Nieuwe Vaert moeten passeeren.

C L V I I.

Dat de aenwassen ende slijcken voor Sparendam, ende daer omtrent souden blijven sitten ende verlanden.

C L V I I I.

Soo moet volgen dat vande noodt een deughjt gemaeckt sal werden / om de Scheepvaert uyt 't Ye komende door de sluysen by 't Huys ter Hart bequamelick inde Ring-sloot varen sullen / ende dat by faute van verlandinge / voor Sparendam, daer door de Stadt Haerlem de doorvaert sal moeten verliesen / ofte soude een Nieuwe Binne-vaert ghenootsaeckt zijn te maken / daer 't Sparen nu ende van ouds gebruyckt is geweest.

C L I X.

De experientie leert / en geschiet dagelicks / dat het water nedersackende uyt den Rijn, en d'andere Canalen vallende inde voorsz. Meer door den Sparendamschen Dijck in 't Ye, als zynde de eenige uytloosing van Rijnlant.

C L X.

Daer uyt volghen sal / dat de Ebben voor Sparendam moet lager zijn als de Ringh-sloot, aengewesen zynde Artijckel 139. vande voornoemde Leegh-water.

C L X I.

Als de Meer uyt-ghemalen sal zijn / als Leegh-water aenwijst / Artijckel 100. Soo sullen de Brouwers van Leyden dat selve water wel mogen nutten om daer van te brouwen / dat sy nu met groote onkosten ende moeyten moeten halen.

C L X I I.

Daer op segge ick / dewijl 't water uyt de Ringh-sloot is nedersackende in 't Ye, soo en konnen de Brouwers van Leyden, door 't vallende water uyt de Meer, en de Ringhsloot niet Brouwen / alsoo het water is wyckende in 't voorsz Ye, vande voornoemde Stede Leyden.

C L X I I I.

Noch aenwijst Leegh-water in sijn 95e / 96e. Artijckel.

Aengaende van het water / dat nu dickmaels heel vuyl / troubel en stinckent is, dat selve sal hem heel anders begeven als 't nu teghenwoordigh doet / waer van die van Leyden grootelicks verbetert sullen zijn daer mede aenwijsende / dat het vuyl / troubel en stinckent water / uyt de Meer der Stede Leyden infecteert / 't welck contra is mijn 79e. Artijckel.

No-

Nota.

Als mede de voorſ I. B. Veris aenwijſt in ſijn Carteringe, hoe datmen voortaen/ 't water ſal doen af-ſtroomen door Leyden, ende ſoo voorts.

CLXIV.

Sijnde deſe inventie ghefondeert tot groote koſten/met veel uytgravingh der beſte Landen als mede tot groot ongeryf/van een yegelick die aen weder-zijden/ van deſe nieuwe ghedolven vaerten woonachtich zijn/ paſſeren ende repaſſeerende de moeylickheyt der Sluyſen ende Verlaaten/ a ſoo hy voorder aenwijſt/ dat het afſtroomen der wateren uyt de Nieuwe Vaert mede de Ringhſloot tot in 't Ye met Schuyf-molens ſoude geſchieden/ om alſo de wateren door Leyden te doen ſtroomen/ No a, daer ſoude wel veel saecken by der handt gevat werden datter dickmaels geen groote hinderdammen 't ſelfde beletende/ als hier grotelicks bemerckt werd/ ten eerſten als voorſz is/ de Verlandinghe voor 't Sparen, ofte 't verlieſen der doorvaert ten tweeden den grooten tegenſtroom der Scheep-vaert inde Ringhſloot, ten derden ghelijck als boven/ ende inde 97^e^. ende 98^e^. Artijckel, klaerlijck bewesen werd.

CLXV.

Alſmen met reden ſouden moghen ſpreken van alſulcken inventie als de voornoemde Leegh-water ende Veris in ſijn voorſz. Carteringhe voorſtelt/ om door der Stede Leyden 't water te doen af-ſtroomen/ 't ſelfde ſoude naer mijn oordeel op alſulcken manier hy 't voorſtelt/ niet bequaamlick konnen geſchieden/ als door de menichte der binnen-wateren/ grachten/ etc. die ſeer veel zijn/ ende de af-ſtroominge maken ſoude tuſſchen de Zijle ende Mare poorten/ als op ſijn caerte geteyckent met de Letteren N. ende T. op d'een zijde van de Stadt Leyden, daer de doorſchueringhe alderminſt van noode is/ 't welck lichtelick ſoude kunnen bewesen werden,

CLXVI.

Dient mede wel op gelet te werden ofte door ongeval als voorſz. is dat Godt verhoede ghebeurde by innondatie vande Velſer, Diemer ofte Lecks-Dijcken de ſelve wederom quamen in te breken ende de Groote Meer uytgemalen zijnde/ ſo ſullen de Rijnlantſche, Woerdſe, een part van Stichtſe, mede de Delfſche ende Schielantſche Landen grooten intreſt ende ſchade door 't miſſen van ſoo grooten boeſem de voornoemde Meer te verwachten hebben/ Ja mede de Groote Meer ſelfs/ ende verſcheyden andere Landen/ ſtreckende tot bederf van veel Menſchen Beeſten en goederen.

CLXVII.

Gelijck voorsz. mede veel Participanten alhier uyt Hollant in het Lant van Holsteyn, inde Megger-Zee, Butsloot, ende aen Noortstrant, met een groote couragie 't selfde Landt bedijckende / om aldaer groote profyt te halen niet eens overdenckende dat door de inundatie alsulcken groote swarigheyt soude naer gevolght hebben.

CLXVIII.

Daer de voornoemde Compagnie aen 't selfde stuck noch doende zijn / ende veel groote kosten aen spendeeren / om 't selfde werckstuck wederom te repareeren / setten haer macht / mede veel Menschen / Beesten en goederen in groot perijckel 't selfde te verliesen.

CLXIX.

Ja wie sal de Bedijckers vande voorsz. Meer verseeckeren dat den Dijck ofte Ommeringh, soo alsse inde caerte by de voornoemde Veris gemaeckt ende geleyt werdt / over al doorgaens bestandich genoegh sal wesen / om deselve nieuwe Landen voor alle inbreuck ende leckinge te bewaren ick meene op die voet wel degelijck neen.

CLXX.

Als mede Leegh-water annoteert / Articul 107. dat de vierkante Roede van den Ommeringh der voorsz. Meer soude kosten tien stuyvers, daer nochtans de Heeren ofte toesienders vande Bedijckte Lisser-poel betaelt hebben voor yder roede lands omtrent twee gulden aende Meer-zijde ghelegen.

CLXXI.

Noch een groote swarigheyt / wie sal verseeckeren ende borge konnen stellen dat dit nieuwe Lant de Meer, met geen Hermoes sal besmet wesen / daer veel Ingelanden vande Soetermeersche Meer, haer over beklagen.

Nota.

Datter by sommighe soude komen voorgestelt werden / dat de Meer uytgemalen zijnde / men door de Wiericke, 't Yssel-water lieten in-komen / neder-sackende inden Rijn door der Stede Leyden, ofte datmen een kolck soude graven / komende uyt de Maes, passeerende door 't Westlant inde Delfsche-Vliets-wateringhe, neder-vallende door der voorsz. Stadt Leyden, om also versch-water te bekomen.

Soo werd wederom geantwoort datter al te veel swarigheydts ende wercks aen vast is / Ten eerste / den Rijn op verscheyden plaetsen met Sluysen af te sluyten / 2. Mede veel Heerlijckheden ende Landen van den anderen separeeren soude / 3. Ofte der Stede Gouda alles wel souden

wil-

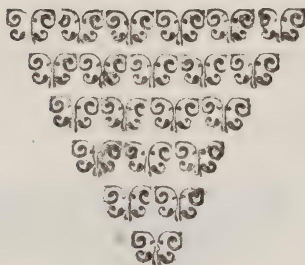
willen toestaen / 4. Wie de groote kosten vande voornoemde Canael ende veel verscheyden groote Sluysen soude betalen/ 5. Ofte datmen de Rijnlantsche Landen inde Hertst soude kunnen verseckeren/ haer te veel hebbende Water in tijden en wijlen door der voorsz. Stede Leyden, de voornoemde Canalen ende Ringhsloot als dan ontlasten sullen/ 6. Dat deselve Ingelanden daer gheen schade afkomen te lijden/ 7. Alles door 't verliesen van den grooten Meer-Boesem.

C L X X I I.

Eyndelick ofmen schoon middelen konde practiseeren om alle dese intresten ende schade voor te komen/ makende van de noodt een deught: Soo staet noch evenwel rijpelick te bedenken/ datter veel soude mogen seggen/ of hem geen Wellen in dese Nieuwe Dijckagie souden openbaren/ ende meerder andere swarigheden upt ontstaen/ want door de Wellen is het inde Naerder en Hoster, als oock inde Bijlmer-Meeren so wel toegegaen ende gesuccedeert / datmen de sommige/ de Spa op den Dijck heeft moeten steecken/ genootsaeckt naer veel kosten/ het water wederom in te laten.

Ende stondt onder geteyckent

Claes Arentsz Colevelt, Publiq Landtmeeter.

AANMERKINGEN
OVER DE
TEGENWOORDIGE STAAT
VAN DE
HAERLEMMER MEER.

Waar in wert aangetoont hoe noodzaakelyk die moet werden droog-gemaakt, en op wat wyze dit kan geschieden, dat de *Steden Haerlem*, *Leyden*, en *Amsterdam*, als mede het *Hoog-Heemraadschap* van *Rhynland*, wegens de gevreesde ongemakken in de plaats van erger, van veel beter natuur zullen weezen als tegenwoordig.

DOOR
CORNELIS VELSEN,
Landmeeter van Rhynland.

TE LEYDEN,
By DANIEL GOETVAL, 1727.
Op de hoek van de Schoolsteeg.

VOORREDEN.

Het herdrukken van het Boekje van *Coleveldt*, geschreeven tegen het *Haerlemmer Meerboek* van *Leegwater*, deed my het zelve wat naauwkeuriger leezen als te vooren, maar hoe meer dat ik het onderzogt hoe onnozelder ik het bevond, ik kon daar niet anders in vinden als een deel opgeraapte schynredenen, op papier gebragt zonder order en met groote drift. Want het is doorzaayt met zoo veel belagchelyke stellingen, dat ik niet weet hoe dat het inde tyd van zyn geboorte zoo veel geloof heeft kunnen vinden, en dat men het nu nog weerdig heeft ge-agt om weder het ligt te doen zien.

Ik zou hier wel kunnen pluymstryken, en zeggen dat *Coleveldt* wel wat gelyk heeft gehad, ten aanzien van de projecten in zyn tyd voortgebragt, en schuyven dus de schult op een andere, maar ik zal my zulks wel wagten, daar scheelt te veel aan buyten dit, als het die ontwerpen raakt, doe ik dat in 't werk zelfs, en toon eygentlyk de pointen aan, waar in dat men hem eenigzins gelyk kan geeven. Maar zyn gantse stelling en manier van behandelen deugt niet, ja men mag vryelyk zeggen dat hy den aart der zaake niet geweeten heeft.

Want wat koomen hier loopende Rivieren te pas, de Haerlemmer meer of den Rhyn zyn zulks niet, de eerste is een hulp Boezem, om het water eenigetyd in te bergen tot dat êr gelegentheyd komt om het in Zee te loosen; en het laaste is een Canaal, die het water derrewaarts heen voert niet dat van boven komt, maar alleen dat onse Landen uytwerpen.

Of dien hulp Boezem zoo groot moet blyven, of kleender mag gemaakt werden, is al het geen dat in dit geval te onderzoeken staat. Maar niet of men de Rivier Goden van loopende Rivieren ook verstooren zal met hunne wateren te ontrekken of elders heen te voeren, gelyk als dat de zaak is die *Tacitus* beschryft; en hy verkeerdelyk tot het hooft van zyn verhandeling stelt *Articul* 1 *en* 2. Maar ondertussen vergeet onsen schryver de eygentlyke redenen waarom dit werk steeken bleef, men heeft het gevoelen van *Piso* niet gevolgt om reden dat de natuur alles wel gevoegt had, want dit was maar een argument: maar voornaamentlyk, ,, *om het verzoek van de voortgeplante Ge-*
,, *meynte, en aande andre zyde de swaarheyd des werks als*
,, *ook de superstitie en wangeloovigheyt heeft zoo veel*
,, *vermogen*; *dat men in het gemeen de stemme van Piso*
,, *gevolgt heeft.* &c. dit zyn de eyge woorden van *Tacitus.*

Zoo regtzinnig als dit begin is, is ook het midden en eynde, door ziet die schoone exempelen dewelke hy op onze zaaken te pas brengt, in het Land van *Holstyn Megger Zee* en *Butsloot* gebeurt, *Articul* 51 even eens of zulke dingen alle dag voorvielen, en in zoo een geval zou de Meer naar zyn zeggen quaat doen aan *Delflandt*, *Schie-*

landt,

landt, en *Amstellandt*, dat alle Hoog Heemraadschappen op haar zelven zyn, die met de uyt watering van Rhynlandt niet te doen hebben en by gevolg niet relatief tot de Haerlemmer Meer.

Maar wat zal êr nog meer gebeuren naar zyn zeggen *Aritcul* 53 zullen de Scheepen inde Ringsloot vaarende met een Noord-ooste of Ooste wind, beletten dat het water niet kan afloopen; dat zullen dan sterke scheepen zyn! maar hy denkt niet om het geen hy zegt *Articul* 70, daar hy te kennen geeft dat met die wind de Sluysen niet trekken kunnen: dan maakt hy eens weder swakke scheepen en steroe schuyfmolens, *Articul*, 67. 68. 69. Hy wil ook dat men den Boezem maakt zoo die van outs geewst is, en te gelyk zoo groot laat als hy tegenwoordig is, in een zelfde *Articul* 109. Hy stelt ook groot verlies inde Riviervis, die men by het droogmaaken van de Meer zou moeten missen *Articul* 145. als of daar meer aangelegen was, als aan het verliesen en afslyten der Landen, en het weg vlugten van Menschen.

Zulke en diergelyke dingen zyn de hoofd zaakelykste stukken, en kragtigste bewysen daar zyn boekje van samen gestelt is.

Ik nam dan voor om deze dwalingen aantetoonen, en de Werelt te doen zien hoe groot dat kleine zaaken daar in werden opgevysselt. Maar daar aan beginnende, bevond ik my grootelyks belemmert inde schikking, het zelve te doen gelyk het zyne, zoo te articuleren, zou den Leezer verdrietig gevallen hebben, en gants wanschikkelyk geweest zyn: Het zelve te schikken op zekere ordre, en de zaaken van een soort by mal-

kander te zoeken, en te gelyk af te handelen, was een grooten arbeyt en niet om uyt te voeren; want hy veel articulen heeft dat geen zaaken zyn, en die geen soort kunnen vinden: en als ik de zulke oversloeg was ik in gevaar door qualyk gesinde toe gevoert te werden, dat ik de zelve niet durfde aanroeren, om dat ik se niet wist te wederleggen, dies halven wierp ik het werk ter zyden.

Maar de kennis ende verzekertheyt die ik had, van de onbegrypelyke schaaden, en onheylen, die de Meer zal en moet veroorzaaken, hielt my de gedagten zoo danig besig, dat ik niet konde nalaten het werk andermaal by de hand te vatten, en te schikken in zulks een ordre, dat den regtzinnigen Leezer zelfs, wanneer het hem gelust, de kragteloosheyd kan ontdekken, van die zaaken, dewelke ik juist niet van stuk tot stuk heb wederlegt; en dus heb ik het ten eynde gebragt, hoewel in een tyd dat myn dagelykse beezigheden zulks naauwelyks toelieten.

Ik heb in alles de kortheyd betragt zoo veel als de zaaken het konden toelaaten: het *I. Lit* van het tweede *Hooftstuk* is wat langer gevallen als eenig ander, om dat ik bevond by na de gantsche wereld, groot en klyn, verstandig, en eenvoudig, hier op met zulk een kragtig vooroordeel beswangert te weezen, dat ik om hen hier van te ontdoen de zaak ten diepsten diende te onderzoeken.

Hoe wel zulks gevaarlyk is, want als een ding zig zoo vast in de gemoederen der Menschen heeft ingeprent: schynt het loutere dwaasheyd te weezen zulks te willen onderzoeken, laat staan, te contrarieeren. Dog ik mogt dit lig-

ligter onderneemen als ymant anders, vermits myn jonkheyt my over deze vermetelheyd verontschuldigen kan: daarom zoo wil ik my ook geerne laaten onderrigten, wanneer ik hier of elders in mogt hebben misgetast: want ik agt het vry wat beter myn fauten genereuslyk te bekennen en te verbeteren, als die hardnekkig staande te houden. Maar niemant denke evenwel, dat ik my plotselings en lafhartig zal onderwerpen aan de hersenschimmen van een neteligen dwarsdryver: ik wantrouw myn zelfs zoodanig niet, dat ik my het oordeel niet durf aanmatigen om te zien of de zaaken goet zyn, want dan had ik dit werk nooyt moeten onderneemen.

Daar zullen zekerlyk veelderhande gedagten weezen wat reeden my hier toe mogen bewogen hebben, want die my kennen weeten wel dat het myn gelegentheyd niet is, om my met droogmaakeryen te bemoeyen, en by gevolg kan het point van intrest my hier toe niet hebben aangenoopt, andre zullen wederom denken dat ik van ymand daar toe ben aangeset, maar dit is ook gants mis, want niemant ter werelt wist het toen ik 't ondernam als myn Vader, en den Drukker toen het byna gedaan was. Ik heb het reeds gesegt, niet anders als de weezentlyke gevaaren daar zoo veel *Dorpen* en by volg nog meer Menschen zig in bevinden, en die hun zekerlyk in kort zullen overkoomen, indien God het niet op een byzond're wyze verhoed, met het droogmaaken van deze Meer op de een of d'and're manier te laaten geschieden: dit is dan de regte reden, die heeft my aangemoedigt om een middel aan de hand te geven, waar door de zoo zeer gevreesde inconvenienten, die men uyt het droogmaaken verwagt, geen de minste apparentie

veel

veel min zekerheyt hebben. Terwyl ik ondertussen wil verzekeren zoo veel als een mensch iets verzeekeren kan dat het alles na myn Schryven zal uytvallen , en *Haerlem*, *Leyden*, *Amsterdam* en *Rhynland* van veel beter natuur omtrent de waterstaat en Scheepvaart zullen weezen als tegenwoordig.

Maar om myn voorreden niet ongeproportioneerd aan het werk zelfs te maaken eyndig ik, verzoekende alleenlyk dat men het zelve zonder vooroordeel leest, en dan twyfel ik niet of den verstandigen Leezer zal het geen ik zeg inder daat bevinden waar te zyn.

